

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Кулик Є.В., Кондор М.Ю.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Розкрито проблеми гуманізації професійної освіти. Розкрито сучасні методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти. Наведені причини сучасного кризового стану професійної освіти та визначені шляхи його подолання. Доведено, що за рахунок впровадження в зміст підготовки викладачів професійно-технічних закладів освіти знань з таких предметів як ергономіка, дизайн, культура (виробництва, споживання, утилізації, експлуатації і т.п.) частково можна розв'язати проблему гуманізації професійної освіти.

Ключові слова: методологія, професійна освіта, гуманізація.

Постановка проблеми. Сучасний кризовий стан розвитку суспільства вимагає зміни пріоритетів розвитку сучасної освіти в сторону формування людини нового типу світогляду, який би забезпечив її гармонійну взаємодію і з природою, і з іншими людьми [8], був готовий сприйняти глобальні зміни, адекватно реагувати на появу нових знань, орієнтуватись в інформаційному просторі сьогодення і майбутнього [3]. Аналіз сучасного стану освіти і професійної освіти зокрема, показав, що однією з головних причин кризового стану в цій галузі є існування двох, часто не збігаючих напрямків формування світогляду сучасної людини: сциєнтично-технократичного і гуманістичного [6].

Сциєнтично-технократичний напрямок, передбачає вирішити проблеми людства за допомогою досягнень науково-технічної революції. Головне завдання освіти в цьому напрямку полягає в підготовці спеціалістів, які б могли використати переваги науково-технічної революції для досягнення своєї мети. Однак, практика сучасного життя, аналіз психолого-педагогічної літератури показують, що незважаючи на динаміку розвитку науки, криза в системі освіти продовжується [7]. Тому актуалізується проблема гуманізації професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гуманістичний напрямок передбачає в основу світоглядної системи суспільства поставити загальнолюдські цінності (добро, любов, гармонія, естетика і т.п.), а досягнення науково-технічної революції підпорядкувати цій меті [6].

В розвинутих країнах ці два напрямки доповнюють один одного у формуванні світогляду сучасної людини, а сучасна педагогічна діяльність максимально погоджує суперечність яка існує між ними [9]. В Україні, на жаль дана суперечність не подолана, а система освіти продовжує підготовку майбутніх викладачів професійної освіти в основному зорієнтовану на формування технократичної особистості [4].

Так, аналіз інформаційного поля знань, якими повинен володіти (згідно з типовим навчальним планом) майбутній викладач професійно-технічного закладу освіти, показує значну

перевагу технічних дисциплін над гуманітарними [1]. Аналіз кваліфікаційних характеристик майбутніх викладачів професійно-технічних закладів освіти показує, що в розділах уміння і навички спостерігається перевага структури умінь і навичок, спрямованих на формування технократичної особистості [2].

В той же час, аналіз товарів народного споживання (кінцевих продуктів професійної діяльності працівників), в яких найбільше інтегровані різні технології (наприклад: радіоелектронну апаратуру і автомобілі), вироблені в Україні, США, Німеччині, Японії з точки зору ціни, якості, зручності і безпеки експлуатації, ергономіки, естетики, ремонтоздатності, утилізації дозволяє виділити певні закономірності. В японських виробках домінує ощадливість і прецизійність, в німецьких – точність і раціоналізм, простота, в американських – максимальна зручність і якість, тобто ментальність етносу, народу (яка суттєво залежить від освіти), через його характерні риси, чітко відображається у кінцевому виробі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз навчальних програм, підручників цих країн показує, що значну частину знань складають знання гуманістичного напрямку [1; 2]. Це і ергономіка, дизайн, культура виробництва, наукова організація праці, екологія. Тобто, структура професійних знань, яка має значну гуманітарну складову, спрямована на формування не технократичної, а гуманістичної особистості, яка в своїй професійній діяльності, при прийнятті рішень (вибір технологій, вибір режимів праці, вибір засобів праці, поведіння з відходами, вибір засобів техніки безпеки) перевагу віддає гуманістичним напрямкам розвитку. Отже, якщо орієнтуватись на світові стандарти життя, то формувати світогляд українського суспільства, через професійну освіту, зокрема, потрібно у гуманістичній освітній парадигмі, яка формує базові основи технологічного мислення людини.

Тому метою даної статті є аналіз проблем гуманізації технологічної освіти в контексті підготовки майбутніх викладачів професійно-техніч-

них закладів освіти. Вирішення цієї задачі в свою чергу вимагає обґрунтування стратегії і встановлення закономірностей вивчення навчальних предметів із гуманістичним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу. Зміна парадигми освіти (гуманізація) та її завдань висуває основні вимоги діалектичного методу в розкритті суперечностей об'єкта дослідження. Якщо для педагогічного процесу минулого головними суперечностями, які виходили із суперечності суспільства, були суперечності між потребами і умовами їх задоволення, між пізнавальними і практичними завданнями з одного боку і наявним рівнем знань, умінь, навичок з іншого, нормативністю і творчістю, невідповідність старих методів виховання і навчання і сучасними умовам життя, типовою підготовкою педагогів і індивідуально-творчим характером їх діяльності, то для сучасного педагогічного процесу В. Лутай головну суперечність педагогічного процесу визначає як співвідношення в ньому таких двох його сторін: вимоги щодо задоволення суспільних потреб, які висуваються даною офіційною системою освіти (спільне «треба»); індивідуальними потребами, інтересами окремих учнів (учнівське «хочу») [6].

Принцип вирішення цієї проблеми сучасні філософи розглядають як суть нової освітньої парадигми. Аналіз літератури показав, що виховання нового типу світогляду сучасної людини, який зможе забезпечити гармонійну єдність як у суспільстві, так і в його взаємодії з природою, потребує суттєвих змін у оцінці науки, її характеристик, основних завдань [9]. Ця ідея вперше була висловлена Володимиром Соловйовим (так звана теорія всеєдності). Його послідовники К. Цюлковський, О. Чижевський, В. Вернадський та ін., новий тип філософії освіти вбачали у взаємозв'язку живої і неживої природи, науковому вивченні природи і матерії і на цих засадах передбачали виховання світогляду людини на основі так званого нового ноосферного типу цивілізації.

В. Лутай аналізуючи вчення В. Вернадського і його послідовників показує, що вся діяльність сучасного суспільства, заснована на ноосферному світогляді, повинна бути вписана в основну закономірність життя – біогеохімічний кругообіг, а збереження його сталої нерівноваги повинно стати тим принципом нового типу світогляду з яким ми повинні погоджувати усі види своєї діяльності. Тому, формування ноосферного типу світогляду сучасної людини може сприяти вирішенню протиріч сучасної освіти (взаємодії основних навчальних предметів, дослідження єдності процесів навчання і виховання, взаємодія людини і засобів виробництва, наближеність технологій до закономірностей розвитку навколишнього середовища, утилізація відходів і т.п.) та задоволенню всіх інших проблем освіти.

Використання концепції всеєдності, на нашу думку, у формуванні методологічних засад систематизації змісту професійної освіти значною мірою дозволить ліквідувати той відрив від духовних цінностей в нашій освіті, який склався історично, спираючись на філософсько-матеріалістичні принципи. Дана концепція обов'язково повинна бути використана при розробці таких напрямків в професійній освіті як енергозаощадливість, ремонтоздатність, утилізація відходів виробництва, культура експлуатації як засобів виробництва так і об'єктів виробництва. Аналіз, наукознавчої літератури показав, що ця чудова ідея повністю не впроваджена в життя і не вивела з кризи трудове навчання, тому що кількість знань, якими володіє людство, ще не є достатньою, щоб перейти ту границю, за якою починається нова парадигма, за Т. Куном [5].

Сучасна трансформація мети освітньої діяльності приводить до зміни завдань професійної освіти. Пріоритетними ідеями педагогіки стають теорії спрямовані на вивчення унікальності кожного учня, врахування його інтересів та систем цінностей, що вимагає індивідуалізувати процес навчання. Це в свою чергу викликає швидкі темпи розвитку інноваційних знань. «Нормативні» ж знання часто відстають від розвитку науки і техніки, їх уніфікація зменшує динаміку розвитку знань.

Стосовно професійної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних закладів освіти, дана проблема ускладнюється через наявність фрагментарності фундаментальних наукових знань сучасного суспільства в системі загального розвитку наукових знань та через відсутність так званого (І. Пригожин, С. Гончаренко) «синтетичного» підходу, який би інтегрував наукові знання. На жаль, розробники системи наукових знань, якими повинен володіти викладач закладу професійно-технічної освіти, скопіювали проблему «фрагментарності наукових знань», і в навчальні плани професійної підготовки майбутніх викладачів увели предмети які представляють фрагменти наук відірваних одна від одної (механіка, теплотехніка, радіоелектроніка, гідравліка, інформатика, електротехніка), що створює конгломерат, у якому важко знайти інтегровану інтелектуальну базу. Це відбивається на кінцевому результаті (ми вже аналізували технічні вироби залежно від філософії і ментальності отриманих знань і умінь) виробництва пристроїв, засобів виробництва і технологій. Такий підхід до оцінки стану справ у професійній підготовці майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти на перший план висуває проблему інтелектуалізації змісту професійної освіти.

Розв'язати вищеперераховані проблеми, частково можна за рахунок впровадження в зміст підготовки викладачів професійно-технічних навчальних закладів знань з таких пред-

метів як ергономіка, дизайн, культура (виробництва, споживання, утилізації, експлуатації і т.п.). Аналіз літератури, присвяченої проблемі ергономіки, показав, що вона покликана заповнити відсутню ланку у міждисциплінарних дослідженнях людини про працю. Допмагаючи розвиткові комплексного підходу до вивчення діяльності, ергономічні дослідження заповнюють межі окремих наук, що вивчають людину в процесі праці та інших видах діяльності. Разом з тим ергономіка розв'язує проблеми, які представлені самою логікою розвитку зазначених наук та обумовлені зміною характеру практичних завдань, поставлених перед ними.

Частково, дана проблема, в професійно-педагогічній освіті України починає реалізовуватись. Однак, відсутність науково обґрунтованих підходів до впровадження ергономіки, як науки, яка частково дозволяє розв'язати проблему гуманізації підготовки майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти, актуалізує проблему вивчення теоретичних та методологічних засад ергономіки. Серед перших завдань розв'язку даної проблеми ми виділяємо проблему аналізу предмету, структури та основних завдань ергономіки стосовно підготовки майбутніх викладачів.

В сучасному високотехнологічному виробництві роль людського фактору є визначальною. Під впливом розвитку сучасних технологій відбуваються якісні зрушення у змісті та умовах праці, реформується усталена структура професій. Інформатизація виробництва, яка докорінно змінила суть людської праці, синтезує в діяльності людини багато функцій, котрі раніше були відірвані одна від одної. Значною мірою полегшується робота та оздоровлюються умови праці фахівців. Проте, поряд з великою кількістю позитивних результатів, розвиток сучасних технологій приносить із собою окремі негативні соціальні наслідки. Сучасне виробництво, котре широко оснащується складними технічними системами, ставить перед людиною вимоги, які спонукають інколи працювати на межі психофізіологічних можливостей та в екстремальних ситуаціях. Ціна помилки суттєво зростає. Адже якщо раніше, при дрібносерійному чи індивідуальному виробництві ламався інструмент, не дотримувалися технологічні умови і т.п., то ціна помилки дорівнювала вартості одиничного виробу. При багатосерійному виробництві, збій технології може привести до браку великої партії виробів. Разом з тим людина повинна відповідати за ефективне функціонування таких систем. Крім того, як правило такі системи спричиняють до недостатньої рухливості під час роботи, що стає вагомим фактором, який знижує фізичну працездатність та погіршує стан здоров'я працівників.

Наступним суттєвим фактором взаємодії людини та машини є знаряддя праці. Сучасний розвиток знарядь праці значно розширив

можливості людини в переробці матеріалів, але в той же час розширюється складність (структурно та функціонально) самих засобів виробництва. Проблема ускладнюється випадками коли засоби виробництва нераціонально сконструйовані, а перевага надається їх функціональним параметрам, тому такими засобами виробництва важко, незручно та небезпечно користуватися. В результаті виникає несумісність умов їхнього функціонування на конкретному виробництві з психофізіологічними характеристиками працівника.

Ще однією проблемою яка суттєво впливає на працівника, є оточуюче виробниче середовище, його освітлення, навколишній шум, вібрації, хімічний склад повітря (запахи від різноманітних технологій, матеріалів) і т.п. Всі вони теж повинні узгоджуватись із психофізіологічними характеристиками людини. Тому, предметом наукового дослідження у галузі професійної діяльності стають не тільки засоби виробництва, або машина сама по собі, і не тільки людина, сама по собі, як суб'єкт виробництва, а й психофізіологічний та психічний стан взаємодії людини з об'єктом діяльності (виробництва чи експлуатації) в процесі професійної діяльності.

Ергономічний підхід до вирішення зазначених завдань визначається комплексом факторів. Виділення цих факторів дозволяє, по-перше, достатньо повно визначити початкові дані для вирішення теоретичних та практичних завдань ергономіки, по-друге, запобігає помилкам, які можуть виникнути при випадковому виборі чи, що ще більш небезпечно, при орієнтації на якусь одну категорію чинників. До названих категорій факторів відносять мету та результати діяльності. Окрім мети і результату діяльності, можна виділити ще п'ять категорій чинників: фактори технічного оснащення трудового процесу, навантаження, виробниче та соціальне середовище і фактори, обумовлені індивідуальними особливостями людини.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз сучасної спрямованості професійної освіти майбутніх викладачів професійно-технічних закладів освіти, дає змогу зробити висновок, що предметом гуманізації професійної освіти являється вивчення системних закономірностей взаємодії людини (групи людей) з технічними засобами, предметом діяльності і середовищем в процесі досягнення мети діяльності або при спеціальній підготовці до її виконання. Оскільки гуманістичний напрям професійної освіти функціонує на межі соціології, педагогіки, психології, фізіології та гігієни праці, антропології і технічних наук, а метою гуманізації професійної освіти є підвищення ефективності та якості діяльності людини в системі «Людина-машина-предмет діяльності-середовище» при одночасному збереженні здоров'я людини і створенні умов для розви-

тку його особистості, то основним завданням гуманізації сучасної професійно-технічної освіти, як сфери практичної діяльності, виступає проектування та вдосконалення процесів (способів, алгоритмів, прийомів) виконання дій та способів спеціальної підготовки (навчання, тренування, адаптації) до неї, а також тих характеристик засобів і умов діяльності, котрі безпосередньо впливають на ефективність і якість діяльності і психофізіологічний стан людини. А це є педагогічною проблемою. Розглядаючи людину, машину, предмет діяльності і середовище як єдину систему, предметом до-

слідження гуманітарної професійно-освітньої парадигми є проблема оптимального розподілу і узгодження функцій між людиною і машиною, організаційні і управлінські процеси всередині трудового колективу, проектування процесу професійної діяльності, встановлення оптимальних вимоги до засобів виробництва, інструментів, пристроїв та умов їх експлуатації; розробка методів оцінки якості виконаної роботи, її обліку при створенні і експлуатації виробів. Всі ці напрямки діяльності людини потребують спеціальної підготовки, яку може забезпечити засобами педагогічного впливу.

Список літератури:

1. Аннотированная библиография национальных и международных источников статистики по образованию взрослых. – Париж: ЮНЕСКО, 1986. – 19 с.
2. Беланже П. Образование взрослых в промышленно-развитых странах: Ст. из Канады // Перспективы: Вопросы образования / ЮНЕСКО, 1992. – № 4. – С. 13–32.
3. Конвенция о признании квалификаций, относящихся к высшему образованию в Европейском регионе. Совместная Конвенция Совета Европы и ЮНЕСКО (Лиссабон, 11 апреля 1997 г.) (<http://www.coe.ru/03hr-c.htm>).
4. Кулик Є.В., Гельжинська Т.Я. Основи формування наукової парадигми професій («Вчитель технологій») / Є.В. Кулик, Т.Я. Гельжинська // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – Серія 5. – Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 51. – С. 152–157.
5. Кун Т. Структура научных революций: Пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 608 с.
6. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти : навчальний посібник / В.С. Лутай. – К.: Центр «Магістр-S» творчої спільноти вчителів України, 1996. – 256 с.
7. Наука та наукова діяльність в Україні : статистичний збірник / Держкомстат. К., 2002. – С. 40–65.
8. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. – М., 1980. – 155 с.
9. Формирование общества, основанного на знаниях : новые задачи высшей школы. Доклад Всемирного Банка. Издательство «Весь мир», 2003. – <http://www.worldbank.org/>.

Кулык Є.В., Кондор М.Ю.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко

ПРОБЛЕМЫ ГУМАНИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Раскрыты проблемы гуманизации профессионального образования. Раскрыты современные методологические подходы к профессиональной подготовке будущих преподавателей учреждений профессионально-технического образования. Приведены причины современного кризисного состояния профессионального образования и определены пути его преодоления. Доказано, что за счет внедрения в содержание подготовки преподавателей профессионально-технических заведений знаний по таким предметам как эргономика, дизайн, культура (производства, потребления, эксплуатации, утилизации и т.п.) частично возможно решить проблему гуманизации профессионального образования.

Ключевые слова: методология, профессиональное образование, гуманизация.

Kulyk Y.V., Kondor M.Y.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

PROBLEMS OF HUMANIZATION OF PROFESSIONAL EDUCATION

Summary

The problems of the humanization of vocational education are revealed. The modern methodological approaches to the professional training of future teachers of vocational education institutions are disclosed. The causes of the current crisis state of vocational education are given and ways of its overcoming are determined. It is proved that due to the introduction of knowledge in such subjects as ergonomics, design, culture (production, consumption, exploitation, utilization, etc.) in the content of the training of teachers of vocational schools, it is partially possible to solve the problem of humanizing vocational education.

Keywords: methodology, vocational education, humanization.